

Sári László

Lin-csi apát pesti rokona és a kínai szerelem

A régi Kínában szó sem lehetett róla, hogy a szerelmes költő nevén nevezze versében a nőt, akinek rajongó híve, állhatatos csodálója. Bárki legyen is az, főrangú, művelt dáma vagy írástudatlan, ismeretlen falusi lány. Legkevésbé akkor vetemedhetett a költő ilyesmire, ha fölfedni készült iránta érzett vonzódását, lefesteni szépségének lélegzetelállító részleteit, magasztalni jellemének nemességét, és így tovább. Ahogy általában a költők szokták.

Nem azért nem lehetett leírni a nevét, mert a kínaiak annyira szemérmesek voltak, hogy a nyilvánosság előtt titkolniuk kellett az érzéseiket, hanem azért, mert a jóízlés minden korban úgy tartotta, hogy ez nem szép. Simán faragatlanság. Senki ne kürtölje világgá ennyire leplezetlenül az érzéseit, és főleg ne beszéljen ismeretlen emberek előtt egy nőről, aki iránt szenvedélyes vágyódást érez. Kiszolgáltatja őt az egész világnak. Ez bizony durva közönségesség.

Régebben a kínaiak egyáltalán nem voltak szemérmesek, szerintük a nő és a férfi kapcsolatának minden formájában a természet legalapvetőbb törvénye nyilvánul meg. Vagyis a szerelmi kapcsolat tulajdonképpen szertartás, hódolat az Ég és a Föld szellemének. Legalábbis a legszélesebb körben ismert elképzelések szerint. Az emberek szabadon és teljesen nyíltan beszéltek érzéseikről, az egymáshoz fűződő viszonyukról.

Már a kínai történelem késői korszakában, a 17. században kezdődő mandzsu uralom idején írták csak elő a szerelmi viszonyokról való nyilvános beszéd tilalmát. Addig még a szerelmi élet jeleneteit illusztráló, különféle felvilágosító könyvek, albumok is forgalomban voltak, népszerű olvasmánynak számítottak városon és falun egyaránt.

De a költők a legrégebbi időkben sem nevezték nevén a szeretett nőt verseikben. Ha megteszik, utána már nem tárhatják fel iránta érzett intim érzéseiket. Kölcsönös vonzódásuk részleteibe se tanácsos beavatni senkit, olyan lenne ez, mintha bámészkodó vendéget hívnánk a hálószobánkba. Akárhogy nézzük, ez a tapintat igen finom, érzékeny kapcsolatot feltételez a szerelmesek között, sokkal szebb, mint a féktelen és parttalan rajongás szenvedélyes hangja a versekben.

Lin-csi apát pesti rokona elég gyakran fanyalgott a nyugati szerelmi líra közhelyein. Nem azért, mert – mondjuk – az intim jelenetek zavarták, a pesti rokon éppúgy nem volt szemérmes, ahogy a mandzsuk előtti időkben a kínaiak se voltak azok. Hanem csak kényes volt nagyon, vagy talán finnyás. A hősszerelmes költők túlfűtött verseiben mindig ott érezte a magakelletés, az önfeltárás vágyát, s ettől mindig futkosott a hideg a hátán. Még a megbízható, jobb költők elszólásai is elszomorították. Sajnálta őket, amikor ennyire megfeledkeztek magukról, és elfordult tőlük.

Az európai szerelmi költészet mindig bátran nevén nevezte a versek főszereplőit, az imádott nőket. Nem igyekezett elkerülni a színpadiasságot sem, a visszafogott ázsiai lírával ellentétben bizony elég gyakran ömlengésbe fordultak a szerelmi vallomások. Persze ennyi hibát egyszerre csakis a gyengébb költők követtek el, de hát költőből is mindig a gyengék vannak többen.

A pesti rokon már a szegény, teljes mértékben vétlen asszonyokat is megbélyegzettnek érezte, akikbe olykor egy-egy tehetségtelenebb, ám nagyhangú költő belehabarodott. A fiatalembernek lovagi indulat gyúlt a szívében: ezek a nők védelemre szorulnak! De hát, kitől is kaphatnának már védelmet azután, hogy világgá kürtölték kapcsolatukat hozzájuk méltatlan költői szívekkel? Ezért tetszett neki felettébb a mindenkori kínai költők gálánssága, finom tartózkodása.

Ha meg még azt is beleszámítjuk a rokonszenvébe, hogy a szerelmes európai költők – bár verseikben a rajongott nőt istenítik – mégis majdnem mindig magukról beszélnek, akkor még inkább érthető a pesti rokon élénk figyelme, amellyel a személytelen ázsiai líra felé fordult.

Nem nyerhették el a tetszését azok a költők, akik a nő alakja és neve mögé bújva magukat méltatják. Azt kérdezik a vers mögül égő fülekkel folyvást kihajolva, hogy ugye látjátok, olvasóim, hogy milyen jóérzésű, nemes lélek vagyok. Ugye látjátok, hogy kincset érő életet készülök áldozni egy nőért, semmivel se kevesebbet? Ugye az egész világ látja, mennyire tudok szeretni, mennyire szépen tudok a szerelemről beszélni? És ugye csakis az enyém lehet ez a tökéletes nő, hiszen én magam is épp ilyen tökéletes vagyok?

Milyen gyakori a mi költészetünkben ez a fajta álcázott önfeltárás és önimádat! És micsoda megnyugvás ezek után a régi ázsiai visszafogottság. A pesti rokont ez vitte egykor ennyire közel az ázsiaiak költészetéhez, és most már úgy gondolja, meg is marad ez a barátság. Persze

mindeközben rajta tartja a szemét saját környezetének a líráján is, égeti a kíváncsiság. Soha nem volt számára kérdés, hogy az ember legtitkosabb érzéseinek a költészet az otthona.

A kínaiaknak persze mindig is könnyű dolguk volt, amikor tisztelettudóan viselkedtek asszonyaikkal. Soha nem kellett attól tartaniuk, hogy az asszonyok színpadiasnak tartják, megmosolyogják őket. Mert ez bizony nem egyszer megtörtént itt, a világ innenső felén. Most már azt is tudjuk, hogy miért: az okos nők sohasem hittek a mámorító, szép szavaknak, az operai nagyjeleneteknek. Mondhattak nekik a lovagok, amit csak akartak, a nők engedékenyen, megbocsájtóan mosolyogtak. Pedig az igazi lovagok nagyjából mindig őszinték voltak, csak aztán elég gyorsan kijózanodtak. A kínaiak azonban ritkábban szédültek meg saját érzéseiktől, sokkal inkább az együttműködés nyugalmát keresték a szerelemben is.

„Híven őrködj a tiédre, / asszony, gyermek örömére, / gondold meg és tedd mércére, / nincs jobb, mint a házi béke." „Nem tudtam, hogy férj és feleség öröme ilyen nagy." „Ha ész föléri e boldogságot: / vödrökbe fér tenger áradása" – fogalmaztak az írástudó kínaiak, s a költők is a közös jegyeket keresték a férfiban és a nőben, a közös pontokat a kapcsolatokban. A régi ázsiai filozófia kulcsfogalmai, a viszonyközpontú világlátás és gondolkodás itt is főszereplővé váltak.

„Közted és köztem igen sok az érzés. / Ez az oka ennek a sok izgalomnak. / Végy egy darab agyagot, nedvesítsd meg, lapogasd meg. / S formáld ki belőle tenmagad és engemet. / Aztán törd, zúzd össze a két kis szobrot, / S tégy egy kis vizet hozzá. / Formáld újra a te képedre meg az enyémre. / Akkor az én agyagomban van egy kevés belőled, / A te agyagodban van egy kevés belőlem. / Semmi sem választ el bennünket többé. / Életünkben egy takaró alatt hálunk, / Holtunkban együtt temetnek el" – így érvelnek a szerelmesek elválaszthatatlansága mellett a verssorok, így képzeli el a házas viszony genezisét egy 13. századi kínai költőnő.

A szerelmi életben a kínaiak az embert kezdettől fogva a természet részeként képzeljék el. Legfőképpen a nőt. A kínaiak a női test szépségének minden külső jellemzőjét természeti jelenséghez hasonlítva írják le ma is, mindig gondosan ügyelve rá, hogy azok belső tulajdonságokra is utaljanak. Azaz „lényegileg" igyekeznek megjeleníteni a nőt, az általános jegyeket keresik, a nőiség jeleit.

„»Milyen a külseje? Mondd el nékem.« / Nem írtam le még szebbet: / Ó, megjelenésre fürge ő, mint a riadt vadliba, / ringó mozgása sárkány kanyargása, / őszirózsáé pompás ragyogása, / szépsége tavaszi fenyőfák mása. / S ó, elmosódó körvonalai! / mint ha könnyű felhők árnyalják a holdat; / lebegő mozgása pedig, / mint ha forgószélben nagy hópelyhek hullnak! / Ha messzebbről nézzük, / reggeli párában emelkedő napként lángol, / ha közelről nézzük, / mint ha lótuszvirág bukkanna fel zöld hullámból."

Lám a szerelemhez is csak költői látásra van szükség, semmi másra. Ezután már szó sem lehet szemérmességről. A női szépséget pedig minden körülmények között illik meglátni, költőien leírni és értékelni. Meg is becsülték mindenkor. Még ma is számontartják Kína történetének legszebb asszonyait, ma is megjelennek színpadon, filmen, televíziós sorozatokban, képregényben (!), köztéri szobrokban. Úgy vannak jelen a kínaiak hétköznapi életében, ahogy történelmük jeles hősei.

A legkorábbi közismert szépség, akit számontartanak, Hszi Si, és több mint kétezer-ötszáz évvel ezelőtt élt, a Tavaszok és Őszök korában (i. e. 7–5. sz.). Úgy tartják, szépsége olyannyira elkápráztatott minden lényt, hogy ha például megjelent a tóparton, a vízben megfeledkeztek magukról a halak, abbahagyták az úszást, és a tó fenekére süllyedtek. Kétezer évvel ezelőtt egy másik híres szépségről jegyezték föl, hogy amint kilépett a palotájából, az égi madarak teljesen megzavarodtak a látványától, és egymásnak repültek, vagy a földre zuhantak. A harmadiknak pedig szebb volt az arca a Holdnál is. Ha fölnézett rá, a Hold istennője a felhők mögé bújt szégyenében.

Költői jelzőkkel sohasem volt tanácsos fukarkodnia még a legátlagosabb kínai udvarlónak sem. De halmozhatta is bátran a szebbnél szebb jelzőket, egyedül ő, meg esetleg a címzett tudta, kinek szól a dicséret. A bókolás nemigen okozott gondot a férfiaknak. Kínában a legkorábbi időktől fogva mindenki nagy versimádó volt, nők és férfiak költemények százait fújták fejből. A költészet ismeretét az igényes érzelmi élet alapvető részének tekintették. Vagyis válogatott jelzőkből férfiaknak és nőknek mindig hatalmas készletük volt kéznél.

Az írástudók a tetszetős bókok ismeretének és használatának területén örökös versenyben álltak egymással. Akkora volt az igyekezet, a kitűnni vágyás, hogy a női szépség leírása szinte külön műfajjá nőtte ki magát. Minden korban olyan nagy számban készültek emelkedett és terje-

delmes beszámolók szemre való, szép nőkről, hogy külön gyűjteményt lehetne összeállítani belőlük. Nem egyszer az is megtörtént, hogy a prózaírók felülmúlták a költőket. A Szép asszonyok egy gazdag házban című regény írója például így mutatja be az olvasónak egyik főhősét:

„Az idegen körültekintett, s legnagyobb meglepetésére egy igéző szépséget látott maga előtt: fejét sűrű fekete haj koronázta, merészen homlokába fésült, fehér bőrétől elütő fürtjei olyanok voltak, mint a hollótollak, kékesfekete szemöldökének íve, akár az újhold sarlója, mandulavágású szeme tisztán és hidegen tekintett, cseresznyeajkáról bódító lehelet áradt, kis orrának domborulata, akár a rózsaszín jáspis, kerek orcáján pirosló feszes bőr, makulátlan arca, mint holmi ezüstkehely, alakja karcsú és hajlékony, akár egy virágszál, friss hajtáshoz hasonló ujjait mintha jádéből metszették volna, karcsú dereka – melyet két kézzel játszi könnyedséggel átkulcsolhatott az ember – hajladozó fűzfavessző. No meg az a lágy, rizsporfehér test, azok a telt, kemény keblek, a csillagként előkandikáló kecses lábacskák, sima combok… Ó, ki tudna betelni ennyi szépséggel!"

A regény ikertestvére (A szerelem imaszőnyege) pedig így írja le egyik női hősét:

„Tartása és mozgása különösen kecses. Nem is jár, hanem szinte siklik. Az embernek az a benyomása, hogy könnyedén a tenyerére emelhetné." „Pirosló orcái, akár egy őszibarack, bőre sima és tompán fénylik, mint a jáspiskő. De a legelbűvölőbb és legveszedelmesebb a szemlélőre nézve az a szempár, melynek bogarai akkor is fénylő tűzben égnek, mikor moccanni sem látszanak. És még valami. Anélkül, hogy lábát elmozdítaná, felsőtestét úgy tudja váratlanul megbillenteni, hogy a könnyed mozdulattól arcán megcsillan a fény a templombelső sötétjében. Olyan ez a látvány, mint mikor egy kicsiny fehér felhőt a szeszélyes szélroham egy sötét hegycsúcsra ültet."

Nem sok regényíró figyel ilyen részletekre. A klasszikus kínai regények írói általában bírtak a költői látás ritka képességével, és bírtak a leírás tehetségével is. Nem titkolták a szépség iránti rajongásukat és tehetségüket sem. Micsoda szerencse!

A kínai írástudók pontosan úgy néztek a nőkre, ahogy a hagyomány elvárta tőlük: finom érzékenységgel, elmélyüléssel, minden részletre ébren figyelve. És pont így nézik ezeket a nőket e szerzők férfihősei is, akik

sohasem otromba, kéjenc csábítók. Az írók rendszerint saját látásmódjukat kölcsönzik nekik, hogy képesek legyenek a szerelmet valóban költői rangra emelni. A derék hősök pedig minden esetben igen tisztességesen megdolgoznak érte, hogy a kitűzött költői magasságot elérjék. Csakis így lehet végül a szerelem jótétemény.

Ha pedig ekkora jótétemény a szerelem, akkor nem csoda, hogy egész Kínában olyan nagy jelentőséggel bírt a múltban. Egyáltalán nem túlzó az irodalomban gyakorta feltűnő „országvesztő" jelző a szép nőre. Az országvesztő szépség a kínai történelemben nemcsak ideálként létezett, hanem valóságosan is.

Ennek legismertebb példája a legfényesebb kínai aranykor egyik – különben minden tekintetben kiváló – császárának, a 8. században uralkodó Hszüan-cungnak a története. Legkedveltebb asszonya, a szépséges Jang Kuj-fej valóban romlásba vitte az országot. Szerelme annyira elragadta a császárt, hogy észvesztő, nagy boldogságában kiengedte a kezéből a birodalom sorsát. Lázadás vetett véget uralkodásának, az ország páratlan virágzásának, és mindeközben Jang Kuj-fej életének is.

A kínai költők szerint a nő mindig valamiféle tünemény. *„Közeledni látszik, s már el is tűnt alakja, / mintha már jönne felém, de visszalép újra."* A végtelenbe, a határtalanba. Azt mondják, hogy e világi otthonából is rejtett átjárók vezetnek az emberen túli világba. Mindannyian jól ismerik az odavezető utakat. Ám ott is a lét fölött „siklanak". Leírhatatlanul, megragadhatatlanul. A nő legkonkrétabban: filozófiai kategória. A kínaiak szerint a szerelem is éppen annyira valószínűtlen, felfoghatatlan és semmiből támadó, mint a szerencse. Azért kell nagyon vigyázni rá, mert tulajdonképpen nincs is. Ha pedig mégis előtűnik olykor valahonnan, nagyon könnyen elillan.

